

güz 2000

LİSANS VE LİSANS ÜSTÜ ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE ARAŞTIRMA SÜRECİNE YÖNELİK ETİK OLMAYAN DAVRANIŞLARIN GÖSTERİLME SIKLIĞI VE NEDENLERİ

Doç.Dr. Nilgün Köklü

Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi

Bu çalışmada, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesinde okuyan lisans ve lisans üstü öğrencilerinin görüşlerine göre, araştırma sürecine ilişkin etik olmayan davranışların gösterilme sıklığı ve nedenleri araştırılmıştır. Araştırmacı tarafından 5'li likert tipinde geliştirilen ölçme aracı, araştırma eğitimi almış 180 lisans, 23 yüksek lisans ve 22 doktora öğrencisine uygulanmıştır. Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda, etik olmayan davranışların sıklıkla gösterildiği söylenemez. Ancak biraz düzeyinde gösterilenler; kaynakçanın abartılması, kaynağa ulaşmadan ulaşılmış gibi gösterme, grup çalışmasında çalışmadığı halde çalışmış görünme, grup çalışmasına katılmayan birisini araştırma raporunda katılmış gösterme ve bireysel olarak yapılması gereken bir projede başkaları ile çalışma davranışları olmuştur. Etik olmayan davranışların gösterilme sebepleri kolayı seçme, araştırma bilgi ve beceri yetersizliği, not kaygısı, zamanın yeterli olmayışı, etik eğitime önem verilmeyişi ve kaynak yetersizliğidir.

PROBLEM

Toplumun çeşitli kurumlarında, hemen hemen her sektörde, bu arada üniversitelerde etik konulara ilgi giderek artış göstermektedir. Bu ilginin nedeni etiğe uymayan davranışların sıkça gözleniyor olmasıdır. Öğretim üyeleri, zaman zaman öğrencilerinin akademik kötü davranışları (academic misconduct, dishonesty) ya da etik olmayan davranışlar ile karşılaşmaktadır. Fox'a göre (1988) en genel iki tip akademik kötü davranış biçimi, aşırma (plagiarising) ve aldatma ya da notların izinsiz kullanımı, kopya (cheating) dır. Aşırma, bir öğrencinin kaynağına atıfta bulunmadan

bir takım fikirleri ya da kelimeleri kendisine ait gibi kullanmasıdır (Hodges ve Whitten, 1977). Eğer bir kişi, bir dergiden ya da diğer bir kaynaktan doğrudan ya da dolaylı alıntı yapar ve atıfta bulunmazsa, o zaman bir aşırma suçlusudur. Etik davranma, kaynağın kime ait olduğunu göstermektir. Aldatma da ahlaka ait bir konu olup, örneğin, aynı ödevi iki farklı derste teslim etme ve bireysel bir ödevde başkalarıyla çalışma gibi davranışlardır. Ayrıca Fox (1988) başka bir öğrencinin yerine sınava girme, bir başkası için bir ödevi yapma, bir ödevde ortak çalışanları yanlış bir biçimde listeleme gibi etik olmayan davranışlardan da söz etmektedir. Bir öğrenciden, akademik programın her aşamasında doğru ve ahlaklı olması beklenir. Bir öğrencinin gösterebileceği etik olmayan davranışlar, genelde (a) bir başkasının çalışmasını kendi ürünü veya başarısı gibi gösterme, (b) herhangi bir sınav veya ödevde yardım alma veya verme, (c) başka bir ders veya sınıfta hazırlanan ödevi orijinal bir çalışma gibi gösterme ve (d) yazılı materyallerdeki bilgiyi bozma olarak gösterilmektedir (Saunders, 1993).

Literatürde etik olmayan davranışlar üzerine yapılan çalışmalara rastlanmaktadır. Baird (1980) erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha çok etik olmayan davranışlarda bulduklarını gözlemiştir. Benzer şekilde Sierles, Hendrickx ve Circle (1980) ve Karlins, Michaels, Freilinger ve Walker (1989) erkek öğrencilerde yüksek oranda etik olmayan davranışlar gözlemişlerdir. Stern ve Havlicek (1986) ise cinsiyete göre az düzeyde fark bulmuştur. Newstrom ve Ruth (1976) ve Greene ve Saxe (1992) en çok gösterilen etik olmayan davranışların bireysel yapılacak olan bir çalışmada diğerleri ile çalışma ve sınav hakkında bilgi edinmek olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışmalarda etik olmayan davranışların gösterilme nedenleri ağır ders yükleri, iyi not alma isteği ve çalışma süresinin az olduğudur. Engle ve Smith (1990), 700 akademisyenin araştırma, seyahat, dış işler, yayıncılar ve öğrenciler arası ilişkiler konusunda 29 etik olmayan davranışa yönelik tutumlarını belirlemiştir. Araştırma alanında, araştırmayı aşırma ve araştırma verilerini bozma en etik olmayan davranışlar olarak saptanmıştır. Brown (1995), 207 lisansüstü iş idaresi öğrencisinin 15 akademik olmayan davranışlarının literatürde sözü edilen lisans öğrencilerinin akademik etik davranışlarına benzer olduğunu saptamıştır. Bu çalışmada, etik olmayan davranışları gösterme sıklığı benzer olmasına rağmen, lisansüstü öğrencilerinin kendilerini lisans öğrencilerinden daha etik davrandıklarını düşündükleri gözlenmiştir. Sıklıkla gösterilen davranışlar, çalışmasını bir başkasına düzelttirme, sınav içeriğini öğrenme, henüz sınava girmeyen birisine sınavla ilgili bilgi verme, bireysel bir projede başkalarıyla çalışma olmuştur. Sınavda kopya çekme, kaynakçayı abartma, aşırma gibi davranışlar ise daha az sıklıkla gözlenmiştir. Lisansüstü düzeyde,

öğrencilerin alanlarına göre etik davranışların değişip değişmediğini inceleyen Newstrom ve Ruth (1976) ve Scheers ve Dayton (1987) lisansüstü iş yönetimi ve eğitim öğrencilerinin akademik etik davranışlarının lisans öğrencilerinininkinden farklı olmadığını gözlemişlerdir. Brown (1996) 862 lisansüstü iş yönetimi, eğitim ve mühendislik öğrencisinin akademik etik davranışlarını araştırmıştır. Eğitim öğrencilerinin etik olmayan davranışları gösterme sıklığı diğerlerine göre daha yüksek olmasına rağmen iş yönetimi, eğitim ve mühendislik alanları öğrencilerinin etik olmayan davranışları arasında farklar anlamlı çıkmamıştır. En sıklıkla yapılan davranışlar ödevini başkasına düzelttirme, sınavın içeriğini sorma ve bireysel bir projede başkasıyla çalışma olmuştur. Yüksek not alma kaygısı ve çalışma zamanının yeterli olmayışı, etik olmayan davranışların gösterilme sebebi olarak gözlenmiştir. Lisans düzeyinde, Baird (1980) iş yönetimi öğrencilerinin eğitim öğrencilerine göre kopyayı daha fazla benimsediklerini bulmuştur. Ancak etik olmayan davranışlarda katılma düzeyleri incelenmemiştir. Meade (1992) iş öğrencilerinin % 87'sinin ve mühendisliktekilerin % 74'ünün kolej sırasında, kopya çektiklerini saptamıştır. Hawley (1984) ise 425 lisans öğrencisinin aşırıya yönelik tutumlarını ölçmüştür. Hawley, öğrencilerin % 40'ünün "paper mills" sipariş üzerine tez hazırlayan kuruluşlar için verilen reklamları gördüklerini, %6' sının bu kuruluşlardan yararlandıklarını, % 12'sinin kendisi için bir başkasına tez yazmasını istediğini, % 15'inin bir arkadaşı tarafından yapılan bir ödevi teslim ettiğini ve %16'sının ise bir arkadaşı için ödev yazdığını bulmuştur. Brownlee (1987) açık olarak görülen bu aşırma davranışlarının yanı sıra atıf yapmadan açıklama yapma, yazarın adını vermeden aktarmayı aktarma ve bir aktarmadaki aktarmayı göstermedeki başarısızlık gibi davranışların aşırıya ayrı bir yük getirdiğini söylemiştir. Ashworth ve Bannister (1997) üniversite öğrencilerinin aldatma ve aşırma üzerine olan algıları ile ilgili nitel bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada, kalabalık sınıfların, öğretmen-öğrenci iletişiminin eksikliği ve oranının azlığı gibi nedenlerin aldatma ve aşırmaı kolaylaştırdığı ortaya çıkmıştır. Altı lisans üstü öğrenci ile yapılan nitel bir çalışmada ise, aldatma ve aşırma davranışlarına etki eden faktörler incelenmiştir. Durumsal, çevresel, kişisel özelliklerin ve de fakülte üyelerinin reaksiyonlarının etkili olabileceği ortaya çıkmıştır (Love ve Simmons, 1998).

Araştırmacıların dikkat etmesi gereken standartlar American Psychological Association, APA (1982) tarafından açıkça verilmiştir. Bir araştırmayı planlarken, araştırmacının onun etik kabul edilebilirliğinin dikkatli bir değerlendirmesini yapma sorumluluğu vardır. Katılımcıların haklarını korumak ve gözetmek durumundadır. Planlanmış bir araştırmada, tanınan

standartlara göre deneklerin riskli olup olmadığının gözetilmesi araştırmacı için birinci derecede etik sorundur. Araştırmacı her zaman araştırmada etik uygulama yapma sorumluluğu taşır. En az riskli araştırma dışında, katılım gerçekleşmeden önce araştırmacı katılımcılarla, her birinin yükümlülük ve sorumluluklarını açıklığa kavuşturan kesin ve adil bir anlaşma yapar. Araştırmacı bu anlaşmada yer alan tüm koşul ve gereklere saygı göstermek durumundadır. Araştırmacı bireyin herhangi bir zamanda araştırmaya katılmaktan vazgeçmesi ya da araştırmadan çekilmesi özgürlüğüne saygı gösterir. Araştırmacı katılımcıyı araştırma işlemlerinden doğabilecek fiziksel ve zihinsel rahatsızlık, zarar ve tehlikelerden korur. Böyle sonuçların riski varsa, araştırmacı katılımcıları bu konuda bilgilendirir. Araştırmanın akışı sırasında katılımcı hakkında edinilen bilgilerin gizli tutulması gerekir. Araştırmacıdan bütün bu sorumluluklarının bilincinde olması beklenir (APA, 1982).

Literatürde araştırma etiğine yönelik çalışmalara da rastlanmaktadır. Stanley (1984) psikoloji alanına yönelik bölümlerin , lisans programlarının % 3.7'sinde ve lisansüstünün ise % 7.4'ünde etik derslerine yer verilmekte olduğu, genel psikoloji derslerinin % 44.4'ünde etiğe yer verildiği ve bunun da ancak % 10'unda araştırma etiğinden söz edildiğine değinmektedir. Lafleur (1987) araştırmacıların sahip olması gereken etik standartlar üzerinde durmuş ve katılımcıların hakkı, güven, araştırma bulgularını tam ve açık bir biçimde sunma, ön yargılardan arınık olma, verilerin kullanımı, mesleki sorumluluk gibi konulardan söz etmiştir. McEven ve diğerleri (1989) 59 doktora iletişim programı için, araştırma eğitiminin düzeyini saptamışlardır. Bunların % 77'sinde araştırma dersinin olmadığı, araştırma etiğinin ise bunların ancak % 70'inde tartışıldığı gözlenmiştir. Stern ve Elliot (1995) lisansüstü düzeyde, araştırma etiği dersini düzenlemeye yönelik bir proje geliştirerek, ders materyalleri hazırlamışlardır. Pimple (1996) ise 90 fakülte öğretim üyesinin katıldığı çalışma grupları düzenleyerek, Indiana üniversitesinde araştırma etiğine yönelik çalışmalar düzenlemiştir. Hacking ve Miller (1975) Michigan üniversitesinde, iletişim derslerinde okuyan 214 öğrencinin aldatma konusunda araştırmaya yönelik tutumlarını ölçmüşlerdir. Gordon (1983) ise iletişim alanında, araştırmalarda aldatma konusunda araştırmacıların tutumlarını ölçmeye yönelik araç geliştirmişlerdir.

Araştırmacılar, araştırma süreci boyunca, araştırmayı planlarken, verileri toplarken, analiz yaparken, bulgularını raporlaştırırken ve araştırma raporunu yayınlarken bazı sorumluluklar taşırlar. Bu yükümlülükler, etik ilkeler adı altında tartışılır (Hovardaoğlu, 2000). Bu ilkeler araştırmacının

toplumsal sorumluluğu, denek hakları, veri toplama vb. konular üzerine olmaktadır. Üniversitede, öğrencilerden akademik etkinliklerini yürütürken, tutum ve davranışlarının belli bir dürüstlük ilkesi çerçevesinde olması beklenir. Öğrencilerin bilimsel araştırma yapmayı gerektiren etkinlikleri söz konusu olduğunda, dürüstlük ilkesinin benimsendiği araştırma etiği bir temel sorun olarak ön plana çıkmaktadır. Araştırma etiği, bilimsel araştırmanın planlanma ve yürütülmesi ile ilgili uyulması gerekli ahlaki ve bilimsel standartlar olarak tanımlanabilir (Balcı,1997). Araştırmaların, olduğu gibi, elde edilmiş verileri aşmadan bildirilmesinin, yayınlanmasının yanında, onların tasarlanması, kurgulanması aşamasında çok önemli değer sorunları gündeme gelmektedir (Örs, 1994). Bilimsel yanıltmalar, başka araştırmacıların verilerini izinsiz kullanma, başkalarının çalışmalarını atıf yapmadan kendisinin gibi gösterip yayınlanması ve verilerin saptırılması veya yoktan var edilmesi şeklinde olmaktadır (Kansu, 1994). Yetersiz araştırma eğitimi ve disiplinini alamama ve bazı kişisel özellikler öğrencilerin bilimsel dürüstlüğüne dışına çıkmasına sebep olabilmektedir. Öğrencilerin araştırma yaparken etik olmayan davranışların neler olabileceği, bunların ne sıklıkla yapıldıkları ve etik olmayan davranışların nedenlerinin ortaya çıkarılması bu araştırmanın amacını oluşturmuştur.

Bu çalışmada lisans ve lisansüstü öğrencilerinin araştırma sürecine yönelik etik olmayan davranışların öğrenciler tarafından ne sıklıkla gösterildiği hakkında görüşlerini alabilmek için bir ölçek geliştirilmiş, bu görüşlerin cinsiyete, alana ve eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ayrıca sıklıkla gösterilen davranışların neler olduğu incelenmiş ve etik olmayan davranışların gösterilme sebepleri üzerinde durulmuştur.

YÖNTEM

Gruplar arası karşılaştırmalara yer veren, tarama türünde yapılan bu araştırmanın çalışma grubu, ölçme aracının nasıl geliştirildiği ve verilerinin analizi aşağıda verilmektedir.

Çalışma Grubu

Araştırmaya ait veriler A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi 1999-2000 öğretim yılında Eğitim Yönetimi ve Planlaması (EYP), Eğitim Programları ve Öğretimi (EPÖ), Eğitimde Psikolojik Hizmetler (EPH), Halk Eğitimi (HE) ve

Özel Eğitim (ÖE) alanlarında okuyan ve araştırma eğitimi almış 180 lisans, 23 yüksek lisans ve 22 doktora öğrencisi olmak üzere toplam 225 öğrenciye aittir. Ölçme aracı 276 öğrenciye uygulanmış, ancak kayıp değerlerden dolayı sayı azalmıştır.

Ölçme Aracının Geliştirilmesi

Araştırma yapan bir araştırmacının gösterebileceği etik olmayan davranışlar, ilgili literatürden araştırmaya yönelik etik standartlar incelenerek saptanmaya çalışılmıştır (Anderson,1990; APA, 1982&1992; Kimmel, 1996; Robson, 1990). Bu çalışmada, öncelikle 40 etik olmayan davranış belirlenmiştir. Uzman görüşü alınarak, 31 maddeden oluşan, "hemen hemen hiç", "çok nadir", "bazen", "sık sık", "hemen hemen her zaman" seçenekleri olan, 5'li likert tipinde 1'den 5'e puanlanan bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçeğin bu kısmında öğrenciler etik olmayan 31 davranışın ne sıklıkla gösterildiğini yanıtlamışlardır. Ayrıca bu ölçekte, etik olmayan davranışların gösterilme nedenleri, açık uçlu bir soruyla sorulmuştur.

Aracın yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Temel bileşenler analizine göre beş faktör belirlenmiştir. Bu faktörlerin öz değerleri sırasıyla 13.70, 2.53, 1.51, 1.16, 1.05'dir. Maddelerin, 1. faktörle açıklanan varyans miktarı % 44.18'dir. Bütün maddelerin 1. faktör yük değerleri 0.36 ile 0.85 arasındadır. Faktör yüklerinin yeterince büyük olması nedeniyle, hiçbir madde analiz dışı bırakılmamıştır. Döndürülmüş temel bileşenler analizi ile maddelerin anlamlı faktörlere ayrılıp ayrılmadığına bakılmış, ancak pek çok maddenin birkaç faktörde görülmesiyle, ölçeğin çok faktörlü olmayıp, tek faktörlü olarak kullanılabilmesine karar verilmiştir. Aracın madde- toplam puan korelasyonları 0.36-0.83 arasındadır. 31 maddeden oluşan ölçeğin güvenilirliği için, Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve 0.96 (N=225) bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Etik olmayan davranışların ne sıklıkla yapıldığının araştırıldığı bu çalışmada, en çok ve en az gösterilen davranışları saptayabilmek için en yüksek ve en düşük ortalamalara sahip olan maddeler tüm grupta ve eğitim düzeylerine göre incelenmeye çalışılmıştır. Anketten elde edilen toplam puanların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği t-test ile, eğitim

düzeyi ve alana göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile analiz edilmiştir. Açık uçlu soruyla ilgili olarak, etik olmayan davranışların nedenlerine ilişkin yanıtlar ise frekans ve yüzde kullanılarak incelenmiştir.

BULGULAR

Etik olmayan davranışların ne sıklıkla yapıldığına ilişkin 31 maddenin ortalamaları tüm grupta incelenerek, öğrencilerin görüşlerine göre en çok ve en az sıklıkla gösterilen 5 davranış incelenmiştir.

EN YÜKSEK ORTALAMAYA SAHİP 5 DAVRANIŞ	$\bar{X}$
Bireysel bir projede başkalarıyla çalışma	2.82
Kaynakçayı abartma	2.79
Grup çalışmasında gereken işi yerine getirmediği halde çalışmış görünme	2.76
Orijinal kaynağa ulaşmadan, aktarmalarda kaynağa ulaşmış gibi gösterme	2.71
Grup çalışmasına katılmayan birisini katılmış gibi gösterme	2.67
EN DÜŞÜK ORTALAMAYA SAHİP 5 DAVRANIŞ	
Katılımcılara gizlice deneysel işlem uygulama	1.96
Katılımcıların fiziksel ve/veya ruhsal zarar görmesini göz ardı etme	1.98
Araştırma yöntemleri ile ilgili doğru olmayan bilgiler verme	1.99
Araştırmada kullanılan ölçme araçları ile ilgili doğru olmayan açıklamalar yapma	2.00
Katılımcıları bir araştırmaya katıldıklarından haberdar etmeme	2.07

Öğrencilerin eğitim düzeylerine göre en yüksek ve en düşük ortalamalara sahip davranışlar da incelenmiştir.

Lisans düzeyinde; “bireysel bir projede başkaları ile çalışma” ($X= 2.87$), “grup çalışmasında gereken işi yerine getirmediği halde çalışmış görünme” ($X =2.79$), “kaynakçayı abartma” ($X =2.77$), “grup çalışmasına katılmayan birini katılmış gösterme” ($X=2.75$), “orijinal kaynağa ulaşmadan , aktarmalarda kaynağa ulaşmış gibi gösterme” ($X=2.60$) en yüksek ortalamaya sahip olan, yani en çok gösterilen etik olmayan davranışlardır. Lisans öğrencilerinin görüşlerine göre en düşük ortalamaya sahip ya da en az gösterilen etik olmayan davranışlar ise ; “araştırmalarda kullanılan ölçme araçları ile ilgili doğru olmayan açıklamalar yapma” ($X=1.92$), “katılımcılara gizlice deneysel işlem uygulama” ($X=1.93$), “katılımcıların isminin açıklanmayacağına ilişkin verilen sözü tutmama” ($X=1.97$), “araştırma yöntemleri ile ilgili doğru olmayan bilgiler verme” ($X=1.98$), “katılımcıların

fiziksel ve/veya ruhsal zarar görmesini göz ardı etme" (X=2.00) davranışları olmuştur.

Yüksek lisans düzeyinde; öğrencilerin görüşlerine göre en çok gösterilen davranışlar, sırasıyla "orijinal kaynağa ulaşmadan , aktarmalarda kaynağa ulaşmış gibi gösterme" (X=3.38), "grup çalışmasında gereken işi yerine getirmediği halde çalışmış görünme" (X=3.07), "araştırma raporunda aktarma yaparken kaynak göstermeme" ve "kaynakçayı abartma" (X=3.03), "izin almadan tercüme edilen bir çalışmayı yayınlama" (X=3.01) olmuştur. Sırasıyla en düşük ortalamalara sahip yani en az gösterilen davranışlar ise ; "katılımcıların isminin açıklanmayacağına ilişkin verilen sözü tutmama" (X=1.76), "katılımcıların fiziksel ve/veya ruhsal zarar görmesini göz ardı etme" (X= 2.03), "katılımcıları, bir araştırmaya katıldıklarından haberdar etmeme" (X=2.07), "araştırmada izlenecek yöntemi gizli tutma" (X=2.24), "araştırmanın zamanlaması hakkında yanlış bilgiler verme "(X= 2.26) olmuştur.

Doktora düzeyinde, "orijinal kaynağa ulaşmadan , aktarmalarda kaynağa ulaşmış gibi gösterme" (X=3.04), "kaynakçayı abartma" (X=2.96), "bir başkasına ait ölçme aracını izinsiz kullanma" (X=2.85), "araştırmanın katılımcıya zarar verebilecek sonuçlarını gizleme" (X=2.57), "bir başkasının eserini kendisinin gibi sunma" (X=2.56) en çok gösterilen etik olmayan davranışlardır. Sırasıyla en az gösterilen davranışlar ise "sipariş üzerine tez yapan kuruluşlardan yararlanma" (X=1.80), "katılımcıları, bir araştırmaya katıldıklarından haberdar etmeme" (X=1.81), "araştırmanın amacını katılımcılardan saklama" (X=2.04), "katılımcıların isminin açıklanmayacağına ilişkin verilen sözü tutmama" (X=2.07), "araştırmada izlenecek yöntemi gizli tutma" (X=2.12) olmuştur.

Yüksek lisans ve doktora düzeyinde, N yeterince büyük olmadığı için, sadece lisans öğrencilerinin görüşleri alana göre değerlendirilerek, en yüksek ve en düşük ortalamaya sahip davranışlar incelenmiştir. EPH (N=39) öğrencilerine göre "bireysel bir projede başkaları ile çalışma" (X=3.09) en yüksek ortalamaya sahipken, "araştırmalarda kullanılan ölçme araçları ile ilgili doğru olmayan açıklamalar yapma" (X=1.53) davranışı ise en küçük ortalamaya sahiptir. EPÖ (N=52) öğrencileri için en yüksek ortalama veren davranış "grup çalışmasına katılmayan birisini katılmış gösterme" (X=3.16) ve en düşük ortalamalı davranış ise "katılımcılara gizlice deneysel işlem uygulama" (X=2.00) dır. EYP (N=49) öğrencileri için en yüksek ortalamaya sahip davranış "kaynakçayı abartma" (X=3.16) ve en düşük ise "katılımcıların isminin açıklanmayacağına ilişkin verilen sözü tutmama" ve

“katılımcıların fiziksel ve/veya ruhsal zarar görmesini göz ardı etme” (X=1.81) olmuştur. HE (N=20) için en yüksek ortalamaya sahip davranış “grup çalışmasında gereken işi yerine getirmediği halde çalışmış görünme” (X=3.19) ve en düşük ortalamalı davranış ise “araştırma verilerini uydurma” (X=1.88) dır. ÖE (N=20) için en yüksek ortalamaya sahip davranış iki tane olup sırasıyla “grup çalışmasında gereken işi yerine getirmediği halde çalışmış görünme” ve “grup çalışmasına katılmayan birisini katılmış gibi gösterme” (X=3.04) ve en düşük ortalamalı davranış ise “araştırmalarda kullanılan ölçme araçları ile ilgili doğru olmayan açıklamalar yapma” (X=2.04) olmuştur.

Ölçeğin tek faktörlü olarak kullanılabilmesinin bir sonucu olarak, araştırma sürecine ilişkin etik olmayan davranışların gösterilme sıklığını ölçen 31 maddeden öğrencilerin toplam puanları (EODTOP) elde edilmiştir. Bu puanlara ait betimsel istatistikler eğitim düzeylerine göre ve tüm grup için Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Eğitim Düzeylerine Göre ve Tüm Grupta Etik Olmayan Davranışların Gösterilme Sıklığına İlişkin Toplam Puanların (EODTOP) Betimsel İstatistikleri

GRUP	N	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	Ortalama	Ortanca	Standart Sapma	Çarpıklık Katsayısı	Basıklık Katsayısı
Lisans	180	32	134	70.51	71	24.25	0.26	-0.86
Yüksek Lisans	23	36	118	79.83	83	20.29	-0.50	0.41
Doktora	22	31	127	75.23	78	27	-0.33	-0.74
Tüm Grup	225	31	134	71.92	75	46	0.12	-0.87

Tablo 1 incelendiğinde, EODTOP puanlarına ait en düşük ortalama lisans öğrencilerinin ve en yüksek ortalama ise yüksek lisans öğrencilerinin olduğu görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının sifıra yakın olması, dağılımın her grupta normal sayılabileceğini göstermektedir.

EODTOP puanlarının, eğitim düzeyine göre farklı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi yapılarak incelenmiştir. Tablo 2’de tek yönlü ANOVA sonuçları verilmektedir.

Tablo 2. EODTOP Puanlarının, Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	2035.57	2	1017.785	1.736	0.179
Gruplar İçi	130132.146	222	586.181		
Toplam	132167.716	224			

Tablo 2' de farklı eğitim düzeylerindeki öğrencilerin araştırma sürecine ilişkin etik olmayan davranışları gösterme sıklığına ilişkin görüşleri arasında 0.05 düzeyinde anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Cinsiyete göre EODTOP puanlarının, tüm grupta farklı olup olmadığı t-test ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3' de görülmektedir.

Tablo 3. EODTOP Puanlarının, Cinsiyete Göre t-Test Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{x}$	S	t	sd	p
Kız	122	67.64	26.16	-2.98	222.339	0.003
Erkek	103	77.00	20.88			

Tablo 3 incelendiğinde, kız ve erkeklerin EODTOP puanları arasındaki farkın 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Erkek öğrenciler, kız öğrencilere göre etik olmayan davranışların daha fazla gösterildiği görüşündedirler.

Öğrencilerin görüşlerinin okudukları alana göre değişip değişmediği sadece lisans düzeyindeki öğrenciler için tek yönlü varyans analizi ile bakılmıştır. Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki bazı alanlardaki öğrenci sayıları yeterli olmadığından analiz bu düzeyler için yapılamamıştır. Tablo 4' de EODTOP puanları için tek yönlü ANOVA sonuçları ve alanlara göre N ve ortalamalar verilmektedir.

Tablo 4. Alanlara Göre EODTOP Puanları İçin Betimsel İstatistikler ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Scheffe Testi	Alan	N	ξ	S
Gruplar Arası	10295.51	4	2573.88	4.74*	EPH-EPÖ	EPH	39	59.26	20.98
Gruplar İçi	94939.47	175	542.51		EPH-HE EPH-ÖE	EPÖ	52	75.35	22.71
Toplam	105234.98	179				EYP	49	66.88	20.91
* p < .05						HE	20	77.70	24.99
						ÖE	20	81.60	29.54

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin alanlara göre EODTOP puanları arasındaki farkın 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Farkın hangi alanlar arasında olduğunu göstermek için Scheffe çoklu karşılaştırma testi yapılmış ve EPH alanı, EYP alanı dışındaki EPÖ, HE ve ÖE alanları ile anlamlı fark göstermiştir. EPH alanında okuyanlar, diğerlerine göre etik olmayan davranışların daha az gösterildiğini düşünmektedirler.

Bu araştırmada, ayrıca ankette verilen açık uçlu bir soru ile, öğrenci grubuna (N=225) “öğrencilerin araştırmaya yönelik etik olmayan davranışları neden gösterdikleri” sorulmuştur. Aşağıda nedenler frekansları ile verilerek sıralanmıştır.

NEDENLER	FREKANS
Kolayı seçme (hazıra alışma, kısa yoldan iş yapma anlayışı)	59
Araştırma sürecine ilişkin bilgi ve beceri yetersizliği	48
Not alma kaygısı	39
Zamanın yetersiz olması	38
Araştırma etiğinin yeterince kazandırılmaması (etik eğitimden yoksun)	32
Araştırma yapmaya istekli olmama	28
Araştırmaya gereken önemi vermeme	27
Kaynaklara ulaşmanın zor olması (kaynak yetersizliği)	23
Olumsuz kişilik özellikleri (sorumsuzluk, saygısızlık, yalancılık vb.)	18
Kendine güveni olmama	12

nilgün köklü

İyi araştırma yaptığı izlenimi verme	12
Araştırma sonuçlarını iyi gösterme	10
Yapılan araştırmanın nasıl değerlendirildiğinden emin olmama	8
Etik kurallara uymayanlara yasal denetimin olmaması	7
Araştırma kültürünün ilk öğrenim devresinden itibaren verilmemesi	6

Kolayı seçme, araştırma yöntemleri konusunda yetersizlik, not kaygısı, zaman yokluğu gibi nedenler etik olmayan davranışları göstermede en ön sıralarda yer almaktadır. Kişilik özellikleri, güvensizlik, yasal denetimlerin olmayışı, araştırma kültürünün ilk öğretimden başlamayışı gibi nedenler ise frekansı az olmakla birlikte önemli ve dikkat çekicidir.

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Üniversitede, lisans ve lisans üstü düzeyde eğitim yapan öğrencilerin bilimsel araştırma yapmalarının gerektiği durumlarda, araştırma etiğinin temel sorunu olan dürüstlük konusu gündeme gelmektedir. Öğretim görevlisi öğrencilerinden araştırmanın planlanması aşamasından, verilerin toplanması, toplanan verilerin analizi, yorumlanması ve araştırmanın sonuçlandırılmasına kadar bütün bir araştırma sürecinde, araştırmanın değerini ve güvenilirliğini azaltacak objektif ve dürüst olamama gibi davranışların gösterilmemesini bekler. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesinde, öğrenciler araştırma eğitimi almaktadırlar. Öğrencilerin zaman zaman aşırma, verileri saptırma, grup çalışmasında çalışıyor gibi görünme vb. davranışları gösteriyor olması, araştırma sürecine ilişkin etik olmayan davranışların, lisans ve lisans üstü öğrencilerinin görüşüne göre ne kadar sıklıkla yapıldığı konusunun araştırılmasına yol açmıştır. Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda, etik olmayan davranışların sıklıkla gösterildiği söylenemez. Ancak biraz gösterilenler; kaynakçanın abartılması, kaynağa ulaşmadan ulaşılmış gibi gösterme, grup çalışmasında çalışmadığı halde çalışmış görünme, grup çalışmasına katılmayan birisini araştırma raporunda katılmış gösterme ve bireysel olarak yapılması gereken bir projede başkaları ile çalışma davranışları olmuştur. Newstrom ve Ruth (1976), ve Greene ve Saxe (1992) Brown' in (1995) çalışmalarında da benzer şekilde etik olmayan davranışlar incelenmiş ve bireysel olarak yapılması gereken bir projede başkaları ile çalışma davranışı da gözlenmiştir. Hemen hemen hiç düzeyinde olan davranışlar ise daha çok deneysel araştırmalarda gösterilebilecek olan davranışlar olup, bunlar; gizlice deneysel işlem

uygulama, katılımcıların zarar görmesini göz ardı etme ve onları bir araştırmaya katıldıklarından haberdar etmeme, araştırma yöntemi ve ölçme araçları ile ilgili doğru olmayan açıklamalar yapma olmuştur. Bu davranışların hemen hemen hiç gösterilmiyor oluşu, öğrencilerin yaptıkları araştırmalarda deneysel modeli çoğu zaman seçmiyor olmalarına bağlanabilir. Etik olmayan davranışların gösterilme sıklıklarına ilişkin öğrencilerin toplam puanları, bütün grupta eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılık göstermemiştir. Bütün grupta, sadece cinsiyet faktörünün etik olmayan davranışların gösterilme sıklığı üzerinde etkisi olmuştur. Erkekler, kızlara göre bu tür davranışların daha fazla gösterildiğini düşünmüşlerdir. Baird (1980), Sierles, Hendrickx ve Circle (1980), Karlins, Michaels, Freilinge ve Walker (1989) yaptıkları araştırmalarda, cinsiyetin etkisini bu çalışmadakine benzer şekilde gözlemişlerdir. Bu araştırmada, sadece lisans öğrencileri için, alana göre farka bakılmış ve öğrencilerin okuduğu alanın etik olmayan davranışlar üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Eğitimde Psikolojik Hizmetler (EPH) alanındaki öğrencilerin görüşleri ile Eğitim Yönetimi ve Planlaması (EYP) dışında, Eğitim Programları ve Öğretimi (EPÖ), Halk Eğitimi (HE) ve Özel Eğitim (ÖE) alanındakiler arasında farklar anlamlıdır. EPH öğrencileri etik olmayan davranışların daha az gösterildiği görüşünde olmuşlardır. Brown (1996) ise, lisans üstü öğrencilerin etik olmayan davranışlarının, alana göre değişmediğini saptamıştı.

Bütün öğrencilere, araştırma sürecinde etik olmayan davranışların gösterilme sebepleri sorulmuştur. Gösterilme sebepleri arasında, en çok frekansı olanlar sırasıyla kolayı seçme, araştırma bilgi ve beceri yetersizliği, not kaygısı, zamanın yeterli olmayışı, etik eğitime önem verilmeyişi, kaynak yetersizliği gibi sebeplerdir. Benzer şekilde, Newstrom ve Ruth (1976), ve Greene ve Saxe (1992) özellikle ağır ders yükü, iyi not alma kaygısı ve süre azlığı gibi sebeplerden söz etmektedirler. Araştırma bilgi ve becerilerinin eksik olduğu düşüncesinde olmalarının sebebi, öğrencilerin lisans ve lisans üstü düzeyde belki de sadece bir araştırma dersi alıyor olmalarıdır. Bu derslerin daha fazla verilme olanakları yaratılarak ve bu derslerde araştırma etiğine yeterince yer verilerek, özellikle etik standartları açıklayarak etik olmayan davranışların gösterilmesine engel olunabilir. Örneğin, yayınlanmış fikirlerin doğrudan aynı şekilde kullanılmamasının gerektiğini açıklamak; araştırma ödevi verildiğinde tedbirli davranmak ve dönem boyunca dikkatli bir biçimde davranarak çalışmanın ne şekilde ilerlediğini gözlemlemek; bireysel ya da grup çalışmalarının gereğinin neler olduğunu açıklamak; öğrencinin öğrenebilmesi için araştırma yapılan çalışmaları sınıfta açıklamak olabilir. Kaynak yetersizliği en büyük sorunlardan biri olup, öğrencinin

sadece araştırma derslerinde değil, her derste başarılı olabilmesi için, fakültenin bu sorunu ele alması gerekmektedir. Zira öğrenci, orijinal kaynağa ulaşamamanın bir sonucu olarak, aktaran kişinin çalışmasından yararlanmayı tercih edebilmekte ve kaynakçayı abartmaktadır. Öğrencilere iyi bir araştırma eğitimi vererek, onların düzensiz ve disiplinsiz araştırmalar yapması, yapabilecekleri bilimsel yanıltmaları en aza indirmesi sağlanabilir (Örs, 1994). Üniversitelerde, etik sorunları bilimsel olarak irdeleyen ve değerlendiren örgütlere ihtiyaç olduğu, bunların araştırma etiği yönetmeliği hazırlamalarının gerektiği görülmektedir (Balcı, 1997). Bunun yanı sıra, etik problemlere çözüm, tüm öğretim görevlilerinin aynı duyarlılıkta sorunu görebilmesiyle ve öğrencilerinin etik olmayan davranışları göstermelerinin farkına varabilmeleri ile belki azaltılabilir.

KAYNAKÇA

- American Psychological Association (1982). **Ethical Principles in the Conduct of Research with Human Participants** (rev. ed.). Washington,DC: Author.
- American Psychological Association (1992). Ethical principles of psychologists and code of conduct. **American Psychologist**, **47**,1597-1611.
- Anderson, G. (1990). **Fundamentals of Educational Research**. London: The falmer Press.
- Ashworth,P. & Bannister, P. (1997). Guilty in whose eyes? University students' perceptions of cheating and plagiarism in academic work and assesment. **Studies in Higher Education**, **22**(2),187-194.
- Baird, J.S. (1980). Current trends in college cheating. **Psychology in the Schools**, **17**, 515-522.
- Balcı, A. (1997). **Sosyal Bilimlerde Araştırma. Yöntem, Teknik ve İlkeler** (ikinci baskı). Ankara: Yazar.
- Brown, B.S. (1995). The academic ethics of graduate business students: A survey. **Journal of Education for Business**. **70**, 151-156.
- Brown, B.S. (1996). A comparison of the academic ethics of graduate business, education, and engineering students. **College Student Journal**. **30**(3), 294-302.
- Brownlee, B.J. (1987). Coping with plagiarism requires several strategies. **Journalism Education**, **41**, 25-29.

- Engle, T. J., & Smith, J.L. (1990). The ethical standards of accounting academics. **Issues in Accounting education**, 5(1),7-30.
- Fox, K. H. (1988). Due process and student academic misconduct. **American Business Law Journal**, 25, 671-700.
- Gordon, R. (1983). Attitudes of researchers toward deception in communication research. **Communication Quarterly**, 31(3), 220-223.
- Greene, A.S., & Saxe, L. (1992). Everybody (else) does it: Academic cheating. Paper presented at the annual meeting of the Eastern Psychological Association, April 3-5, Boston, MA. (ERIC Document No.347931)
- Hawley, C.S. (1984). The thieves of academe: plagiarism in the university system. **Improving college University Teaching**, 32, 35-39.
- Hocking, J.E., & Miller, M.M. (1975). Subject attitudes toward research and researchers: deception vs. role playing. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association, Chicago, April 23-26.
- Hovardaoğlu, S. (2000). **Davranış Bilimleri İçin Araştırma Teknikleri**. Ankara: Ve-Ga.
- Kansu, E. (1994). Bilimsel yanılma ve önlenmesi. **Dünya' da ve Türkiye' de Bilim, Etik ve Üniversite**. TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri. 71-75.
- Karlins, M., Michaels. C., Freilinger, P. , & Walker. H. (1989). Sex differences in academic dishonesty: College cheating in a management course. **Journal of Education for Business** , 65, 31-33.
- Kimmel,A.J. (1996). **Ethical Issues in Behavioral Research. A Survey**. Cambridge:Blackwell Publishers Inc.
- Lafleur, C. (1987). Educational research ethics: Discussion paper. Paper presented at the Spring Conference of the Association of Educational Research Officers of Ontario, Toronto.
- Love, P.G. & Simmons,J. (1998). Factors influencing cheating and plagiarising among graduate students in a college of education. **College Student Journal**, 32 (4), 539-542.
- McEven, V.S., & others. (1989). A national survey of graduate education in communication research ethics. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association (39th, San Francisco, CA, May 25-29).

- Meade, J. (1992). Cheating: Is academic dishonesty par for the course? **Prism**, 1(7), 30-32.
- Newstrom, J.W., & Ruth, W.A. (1976). The ethics of business students: Preparation for a career. **AACSB Bulletin**, 21-30.
- Örs, Y. (1994). Bilim etkinliğinde değer sorunları. **Dünya' da ve Türkiye' de Bilim, Etik ve Üniversite**. TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri. 61-63.
- Pimple, K.D. (1996). Teaching research ethics: A workshop of Indiana university .
- Robson, C. (1993). **Real World Research: A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers**. Oxford, UK: Blackwell.
- Saunders, E.J. (1993). Confronting academic dishonesty. **Journal of Social Work Education**, 29(2), 224-232.
- Scheers, N.J., & Dayton, C.M. (1987). Improved estimation of academic cheating using the randomized response technique. **Research in Higher Education**, 26, 61-69.
- Sierles, F., Hendrickx, I. & Circle, S. (1980). Cheating in medical school. **Journal of Medical Education**, 55, 124-125.
- Stanley, B. (1984). Teaching research ethics: Methods and practice. Paper presented at the annual meeting of the APA . (92nd, Toronto,Canada, August 24-28).
- Stern, E.B., & Havlicek, L. (1986). Academic misconduct.: Results of faculty and undergraduate student surveys. **Journal of Allied Health**, 15(2), 129-142.
- Stern, J.E.,& Elliot, D. (1995). Curriculum and faculty development for the teaching of academic research ethics. (eric no: ed415773).